

niran za nešto raniji termin, ali je prolongirano sve do 30. septembra 1966. godine zbog dešavanja na Brijunskom plenumu. Dešavanja u posljednjim godinama SFRJ analizira Ivica Lučić u radu *Jesen komunizma i Jugoslavije. Bosna i Hercegovina u završnom desetljeću komunističke Jugoslavije (1980.–1990.) s posebnim osvrtom na Hercegovinu* (589-627). Kao najvažnije događaje u Hercegovini u ovom periodu autor identificira ukazivanje Gospe u Međugorju skupini djece (1981) i neumsku aferu (1989). U završnom prilogu drugog toma *Zbornika Davor Marijan obrađuje ratna dešavanja u prvim godinama nakon raspada Jugoslavije i neslavnu ulogu Jugoslavenske narodne armije u njima: Djelovanje Jugoslavenske narodne armije u Hercegovini 1990.–1992.* (629-651).

Svaki historijsko-geografski region ima kako svoj identitet tako i težnju da se taj identitet izrazi, očuva i ostane naglašen, kako se s njim ne bi utopio u širu društvenu zajednicu i identitet njegovih stanovni-

ka. Negiranje takve vrste identiteta može dovesti samo do negativnih posljedica kao što su stereotipi, međuregionalni jazovi i slično. No, također i pretjerano isticanje tog identiteta, ili još gore, njime zamaskirane teritorijalno-političke pretenzije drugih subjekata rade upravo protiv tog jedinstvenog identiteta određenog makro ili mikroregiona. Sva ova strujanja mogu se pronaći u Zborniku radova *Hum i Hercegovina kroz povijest*. I pored jasno vidljivih nedostataka izraženih u obradi određenih historijskih perioda, naročito osmanskog doba, ipak će ovaj Zbornik brojem objavljenih radova i širinom obrađenih tema zasigurno postati nezaobilazna historiografska jedinica u proučavanju prije svega srednjovjekovne, kao i novije prošlosti Hercegovine. Kvaliteta tehničke izrade je na visokom nivou i u tom pogledu Zbornik može biti uzor svim izdavačima i priređivačima ■

Dženan Dautović

Radovi, (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija). Knjiga XVI/2, Sarajevo: Filozofski fakultet, 2012, 542 str.

Ovaj broj *Radova* posvećen je nedavno preminulom prof. dr. Iljasu Hadžibegoviću (1938-2010). U njemu su objavljeni radovi s *Okruglog stola Iljas Hadžibegović – čovjek naučnik, pedagog, održanog 27. aprila 2011. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.*

Novi XVI/2 broj *Radova* Filozofskog fakulteta u Sarajevu podijeljen je na šest poglavlja koja za sebe čine jednu cjelinu. Dobar odabir pojedinih cjelina ponudio je

kvalitetne i stručne radove nekoliko generacija historičara Bosne i Hercegovine.

U prvoj cjelini pod nazivom *Okrugli stol Iljas Hadžibegović – čovjek, naučnik, pedagog* objavljeni su radovi istaknutih autora naučnika, prijatelja i kolega koji su u svojim radovima nastojali valorizirati Hadžibegovićev dugogodišnji nastavni i naučni doprinos. Svi objavljeni radovi ističu profesore izuzetne organizatorske sposobnosti te značajne naučne rezultate koji su osigu-

rali njegovo posebno mjesto u modernoj bosanskohercegovačkoj historiografiji.

Na otvaranju *Okruglog stola Iljas Hadžibegović – čovjek, naučnik, pedagog* obratio se prodekan Filozofskog fakulteta u Sarajevu prof. dr. Salih Fočo (str. 23-24). U svom obraćanju istakao je da je Hadžibegović bio svestrana ličnost i da će ovaj skup detaljnije osvijetliti njegov doprinos u historijskoj nauci i njegovom nastavnom radu.

Edin Radušić u svom radu *Iljas Hadžibegović – Historičar socijalne historije* (str. 25-29) ističe da je profesor Hadžibegović bio dugogodišnji nastavnik na ovom fakultetu i jedan od najistaknutijih historičara austrougarskog perioda bosanskohercegovačke historije. Bio je uzor mnogim historičarima, kako studentima tako i magistrima, doktorima i afirmisanim historičarima.

Rođen je 27. jula 1938. godine u Crniču kod Bugojna. Nakon završene osnovne škole i gimnazije završio je Filozofski fakultet u Sarajevu 1963. godine. Svoj naučnoistraživački rad počinje u Institutu za historiju radničkog pokreta (sada Institut za historiju) 1964. godine, gdje je radio do izbora za asistenta na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu od 1. januara 1970. godine. Magistrirao je u Beogradu, a doktorirao u Sarajevu.

Svoje radove profesor Hadžibegović objavljivao je u najpriznatijim naučnim historijskim časopisima Jugoslavije. Pored južnoslavenskih jezika svoje radove publicirao je na engleskom, njemačkom, italijanskom i češkom jeziku. Bio je afirmisani stručnjak u izučavanju socijalne historije Bosne i Hercegovine 19. i 20. stoljeća. Objavio je tri samostalne knjige, deset knjiga, monografija i sintetska djela u saradnji s drugim autorima, 59 članaka i rasprava, 40 prikaza, osvrta, kritika, promocija, dis-

kusija, izvještaja i bilješki u vodećim časopisima i izdavačkim kućama Jugoslavije.

Dževad Juzbašić u svom radu *Iljas Hadžibegović i njegovo razumijevanje historije Bosne i Hercegovine* (str. 41-44) govori o naučnom radu profesora. Hadžibegović je izučavanje radničkog pokreta stavio u širi koncept proučavanja ekonomske i socijalne historije Bosne i Hercegovine posljednjih decenija osmanske vladavine, austrougarski period i period Prvog svjetskog rata, a Zijad Šehić u radu *Anagažman prof. dr. Ilijasa Hadžibegovića na pisanju sinteza historije Bosne i Hercegovine XIX i XX stoljeća* (str. 45-52) govori o profesoru kao istraživaču i plodnom naučniku koji srž svojih historijskih radova veže za period austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918. godine.

Pored naučnog prikaza njegovih radova prof. Šehić zapaža da je profesor Hadžibegović veoma uspješno publikovao i izvornu arhivsku građu, u koautorstvu s drugim autorima, u knjizi *Kongresi radničkog saveza za Bosnu i Hercegovinu (1905-1919)* – Građa, Sarajevo 1985. Taj zbornik ima trajnu vrijednost za historijske i društvene nauke.

Budimir Miličić u radu *Naučni lik prof. dr. Ilijasa Hadžibegovića kao istoričara socijalne i političke historije radničke klase Bosne i Hercegovine do 1919. godine* (str. 53-63.) o Hadžibegoviću piše kao o vodećem historičaru socijalne i političke historije radničke klase Bosne i Hercegovine do 1919. godine. Hadžibegović je dao neizmjeran doprinos napretku bosanskohercegovačke i jugoslavenske historiografije, što se ogleda u njegovim naučnim radovima.

Seka Brkljača u svom radu *Iljas Hadžibegović i istorija gradova u Bosni i Hercegovini* (str. 65-69) ističe da prof. Hadžibegović istražuje složene probleme društvene

historije Bosne i Hercegovine. Njena modernizacija ogleda se i u razvoju gradova, odnosno njihovoj urbanizaciji. Promjene u ekonomsko-socijalnoj strukturi gradskog stanovništva na razmeđu 19. i 20. stoljeća najbolji su indikator suočavanja tradicije i modernizacije u Bosni i Hercegovini koje zahvataju sva naselja što su stekla status gradskih općina do 1914. godine.

Amila Kasumović u radu *Ritam doseljavanja i socijalna struktura doseljenika u Bosni i Hercegovini prema radovima prof. dr. Iljasa Hadžibegovića* (str. 71- 79) piše o toku doseljavanja znatnog broja stranih lica u vrijeme trajanja austrougarske vladavine. Među trajnim useljenicima posebno se ističu činovnici, prosvjetni radnici, poduzetnici te seljaci kolonisti. Profesor Hadžibegović otvorio je polje istraživanja različitih manjinskih nacionalnih grupa u bosanskohercegovačkom društvu na prijelomu XIX i XX stoljeća.

Hana Younis u svom radu *Nijemi svjedoci postojanja – Privatna zbirka prof. dr. Iljasa Hadžibegovića* (str. 75-79) govori o privatnoj zbirci knjiga i dokumenata profesora Hadžibegovića. Ona se sastoji od desetine kutija u koje su smješteni mnogi sitni detalji, ali i uredno ispisani fascikli, kartice, listovi, mnogi kopirani dokumenti, ispisi iz bečkih, beogradskih i sarajevskih arhiva, s velikim brojem kopija originalnih dokumenata, knjiga, separata i drugog.

Husnija Kamberović u radu *Iljas Hadžibegović kao direktor Instituta za istoriju (1987-1999)* (str. 81-85) govori o radu profesora u Institutu. Između ostalog, ističe da je svoju naučnu karijeru profesor Hadžibegović počeo u Institutu za istoriju 1. jula 1964. i tu ostao do 31. decembra 1969. godine, kada je prešao na Filozofski fakultet. U Institut se vratio 1987. godine na poziciju direktora i tu dužnost obavljao do

1990. godine. S mjesta direktora ažurirao je započete projekte, a sredinom 1988. godine intenzivirao je međunarodnu saradnju. Kao direktor Instituta profesor Hadžibegović je uglavnom radio na tri polja i to: organizacija naučnih skupova, angažman novih mladih saradnika te aktiviranje naučnih tribina kao mjesta za razmjenu naučnih ideja. Godine 1990. profesor se vratio na Filozofski fakultet, gdje je nastavio svoju naučnu karijeru.

Ibrahim Karabegović u radu *Kratak osvrt na višegodišnje druženje i naučnu saradnju sa rahmetli Iljasom Hadžibegićem* (str. 87-90) piše o tridesetogodišnjem druženju s prof. Hadžibegovićem i njihovom radu u Institutu za istoriju, postdiplomskom studiju i radu na mnogim projektima.

Vera Katz u svom radu *Prof. dr. Iljas Hadžibegović – Učitelj i prijatelj* (str. 91- 93) piše o njenom tidesetogodišnjem razdoblju saradnje s omiljenim profesorom od studentskih dana do njegove prerane smrti. To je bila saradnja na izradi seminarskih radova, realizaciji projekata, prilikom izrade doktorske disertacije i drugo, tako da je u profesoru uvijek mogla naći učitelja i prijatelja.

Ladislav Hladky u radu *Nekoliko sjećanja češkog povjesničara na profesora Iljasa Hadžibegovića* (str. 95-99) govori o saradnji s profesorom na mnogim projektima od 1987. godine kao značajnom jugoslavenkom historičaru. Saradnju s prof. Hadžibegovićem nastavio je i tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, kao i nakon nje na nekim od projekata koje su uspješno realizovali.

Aydin Babuna u radu *Professor Hadžibegović and I* (str. 101-102) govori o intenzivnoj saradnji i radovima prof. Hadžibegovića, a Amir Duranović u radu *Iljas Hadžibegović – Profesor* (str. 103-105) piše

o prof. Hadžibegoviću kao uspješnom čovjeku, naučniku i profesoru.

U drugoj cjelini časopisa prezentirani su radovi s *OKRUGLOG STOLA Nastava historije u školama u Bosni i Hercegovini* (str. 109-180), održanog 12. maja 2011. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Riječ je o radovima sljedećih autora: Zijada Šehića, Bojane Dujković-Blagojević, Milije Marjanović, Bahrudina Beširevića, Arife Isaković, Aide Kovačević, Amne Sefo, Samojka Cvijanovića, Harisa Durakovića, Samira Hajrulahovića, Senade Jusić i Vesne Mušeta-Aščerić.

Nakon predstavljenih referata i vođene diskusije učesnici okruglog stola donijeli su zaključke koje su proslijedili Vijeću za usklađivanje udžbeničke politike Bosne i Hercegovine. Učesnici skupa, između ostalog, skrenuli su pažnju da nastavni predmet Historija kao nacionalni predmet treba imati jednak tretman s ostalim predmetima i da treba biti zastupljen u svakom razredu osnovne škole sa po dva časa sedmično, što u važećim nastavnim planovima i programima nije slučaj.

U trećoj cjelini ovog broja časopisa *Radovi* s temom *ČLANCI I RASPRAVE* (str. 185-

415) objavljeno je jedanaest znanstvenih radova čiji su autori Esad Kurtović, Marjan Drmač, Zijad Halilović, Emir O. Filipović, Mirza Hasan Ćeman, Haris Dervišević, Aleksandar Šarac, Asja Mandić, Amir Duranović i Zijad Šehić.

U četvrtoj cjelini časopisa *Radovi* s temom *PRIKAZI, RECENZIJE I OSVRTI* (str. 419-477) objavljeni su radovi devetnaest autora, a u petoj cjelini su informacije o aktivnostima Odsjeka za historiju.

Na kraju, u rubrici *IN MEMORIAM* (str. 518-525) objavljena su tri sjećanja na preminule profesore Simu Ćirkovića, Ibrahima Karabegovića i Bogumila Hrabaka.

Ovaj broj časopisa sadrži i spisak diplomiranih studenata prvog (trogodišnjeg) i drugog (petogodišnjeg) ciklusa po bolonjskom sistemu školovanja na Odsjeku za historiju, Katedri za historiju umjetnosti i Katedri za arheologiju (2008-2011).

Važnost ovog broja časopisa *Radovi* u tome je što pored priloga već afirmiranih historičara sadrži i radove nove, mlađe generacije njih, što govori o kontinuitetu historijske nauke u Bosni i Hercegovini ■

Hadžija Hadžiabdić